

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Váradi Károly.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK SIVÁN, BENEDEK SAMU, FAZAKAS JÓZSEF, HEGEDŰS ISTVÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakása bel-középutca 31. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútca, 7. sz. a.) küldendők.

A női ügyről.*)

(Felolvasta a kolozsmegyei tanító-testület központi körének Kolozsvárt, 1880. febr. 26-án tartott értekezletén Kozma Józsefné, Gesztesi Etelka, áll. tanítónő-képző int. rendes tanárnő.)

Érdemes gyűlés!

Tiszteit kartársak!

Erzem, hogy sokat merék, midőn oly eszme fejtegetését választám ez alkalomra, mely habár a század körülményeinek s felvilágosodottságának kényszerítő hatalma alatt szülemlett is, nálunk még nem nagyon díratos. Bármily korszerű is, annyi ellenséget számít azok sorában, kiktől leginkább függ a létesítése, hogy ha az ellene törő ellenségeskedés nem lenne oly szomorú következményű, mert hatalmas, az ember mosolylyal fogadná az ezen ügyben tanusított konokságot, épp úgy, mint az ellentábor az ügy apostolainak feláldozó buzgóságát.

Az oly sokszor gúnyjal illetett, mert maguk a nők által is legtöbbször tévesen felfogott női ügyről akarok szólni.

Vizsgáljuk meg mindenen előtt: kik ellenségei?

Első sorban azok, a kik e kérdés megoldásának hiánya miatt nem szenvedtek, illetőleg nem szenvednek. Másodszor, a kik jogaikban magukat az eszme létesítése által megrövidítve vélik. S harmadszor és végre: a kik minden újítást, a régitől, a megszokottól való minden eltérést alkalmatlannak tartanak, s már elvből előre is rossznak bélyegeznek; természetesen annál inkább az ily újítást, mely szerintők, a csaknem kétezedév óta fennálló egész társadalmi rend megváltoztatását vonná

*) Mihelyt tért szakíthatunk, mi is elmondjuk e fontos kérdésben véleményünket, — annyal is inkább, mivel maga a t. felolvasó is óhajtja fölvetett tárgyának több oldalról való vitatását, s így minél teljesebb tisztázását.

A szerk.

maga után, noha a most teendő lépés sem nagyobb annál, mint midőn a nő a műveletlen népeknél ma is divó rabszolga állapotból a keresztyénség által a társadalom szabadabban mozgó asszonyává lett.

Nálunk, mint sok más országban, az egész ügynek egyelőre csak nemzetgazdasági jelentősége van.

De e nemzetgazdasági jelenség érvényesítése, a gyakorlati életben, nagy fontosságú következményeket vonhat maga után; sőt ezek nem is maradhatnak el. És a félelem e következményektől, melyek a nőnek, főleg a kereset és a felsőbb szellemi képesség által kivívott és biztosított, nagyobb önállóságában fognak nyilvánulni, kelti azt a határtalan ellenszenvet, melylyel az egész női ügyben megindult mozgalmat fogadják.

Pedig azt hallám nemrég egy apa ajkairól: „Kilencz élő gyermek atyja és szegény ember vagyok, ki leányaimnak nászhozományt nem adhatok. A középosztályhoz tartozom; tehát szakácsnőket, szolgálókat belőlök nem csinálhatok. Kétségbe esném, ha ez a legnagyobbik nem vétetnék föl a tanítónő képezdébe.”

Egy másik azt mondá: „Oly világban élünk, melyben leányaink jövőjét valami keresetmód által kell biztosítanunk. De hát mivé képeztesse őket az ember? Tanítónővé csak nem lehet mindegyik?!“

E kifakadások újabban felmerült társadalmi bajokra vallanak, melyeken minden hosszas fontolgtatás mellőzésével segítenünk kell, ha nem akarjuk nyugodtan elnézni, mint esik az egyik része az emberiségnek a testi vagy lelki nyomor martalékává. A hol a szükség, e sötét ábrázatú rém mutatkozik, ott a gyors segély kötelesség, s itt valóban az. Hiszen eléggé ismerjük a mindennapi életből! Elég tudomásunk van róla e kifakadások nélkül is; és pedig nemcsak hazánkból, hanem az összes polgárosult államokból, mert a mivel világ minden országának legújabb gondját képezi a női munkaképesítés, s azért mindenütt ez is a jelszó: „Munka!”

Igen! Munka; értékesíthető munka kell első sor-

ban a nőnemnek. Az az ügy nevezett emáncipáció csak természetes következménye ennek. Különbözik ez egész szó annyira megbélyegzett valami, hogy alatta sehogy sem tudjuk azon fogalmat érteni, melynek jelzésére szolgál.

De hát milyen természetű legyen a munka, hogy a legnagyobb erőmegfeszítés mellett is ne csak a megélhetés szomorú sorsa legyen a munkásnő osztályrésze, mint az mostanig volt, sőt van is?

Az az egy-két nyilvános pálya, mely máig a nők előtt megnyílt, nem biztosíthat minden munkát igénylőnek kenyeret; mert számuk rengeteg.

Új munkatért kell tehát számukra megteremtteni, vagy meghódítani.

Sokan és sokat irtak már ez ügyben nálunk is; de vagy tárgyiaság, vagy szakértelem nélkül, vagy kicsinyeskedéssel; s így a dolog lényegébe hatolni vagy nem tudtak vagy nem akartak. Több történt a gyakorlati életben ez ügy érdekében, mint a sajtó terén; a mi persze, nem éppen baj. Csakhogy ott is mérhetetlen sok még a tenni való, sőt — úgy szólván — az egész ügy még kísérleti stadiumában van; pedig érdemlegesen csak ezen kísérletekből vont tapasztalatok után szólhatunk róla.

Hanem példakül szolgálhat nekünk azon országok egész sora, melyek évek óta fáradoznak már a nők munkaképesítésén s így helyzetük javításán.

És mindjárt itt találjuk helyén felemlíteni, hogy habár mindenütt azon eszme indította meg ez ügyben a mozgalmat, hogy a szűkölködő s magokra utalt nőknek életfenntartási biztosíték nyujtassék, mert „a nők ügyén segítve, a nemzet ügyén segítünk,” — habár, mondom, az első mozgalmat emberiségi indokok eszközlék is; az ebből természetesen kifolyó vége az volt, hogy a két nemzet a társadalomban egyenlő értékre emeljék, nehogy mint eddig, „csak azon fogalmak határozzák meg a nő állását és értékét, melyeket magának róla az erősebb fél, a férfi alkot, mint ez a világ minden népeinél szokás.” És ez egyben legalább a művelt világ férfiai sem különbözik sokban a vadembertől, ki nejét rabszolgának tekint. Nálunk maga a társadalom, a törvény nyujt annyi fölényt, annyi hatalmat a férfinak, hogy a házasságban, e legszentebb, e legmagasztosabb frigyből, melyben a két fél azért egyesül, hogy egymásért, egymásban s egymás érdekeinek azonosításában éljenek: a nőnek a hiúbb férj mellett a felpiperézett s elkényeztetett bábú, — s a kevésbé hiúnál az egyszerű gazdasszony szerepe jut.

Vannak kivételek; de ezek éppen csak kivételek; min nem is csodálkozhatunk, ha a nőnek alanti fokozat álló értelmi képzettségére gondolunk, melyet csak idő és tapasztalat fejleszthetnek s ezek is bizonyos fokig. Ámde az értelmesség hiánya, a belátás vezérletét nélkülöző kedélyélet fogja-e őt a férfinak oly társává

tenni, a minőt benne férje találni vélt? S ha igen — nem a véletlen játéka lesz-e ez?

De hát kérdehetnők: mi joggal várt oly társat a férfi? Tett-e valamit, mint a hatalmat kezében tartó fél azért, hogy a nőt az emberek sorába emelje? . .

S ha bevaljuk, hogy a mai állapotok nem méltók egy művelt társadalomhoz, azt is el kell ismernünk, hogy „a nő helyzete határozza meg a nemzet műveltségi fokát” — s így a női kérdés a művelődés egyik kérdése, mely követeli, hogy a nőnek tisztelhetőbb állás biztosíttassék az által, hogy közhasznú munkát s felsőbb szellemi képzést juttatunk részébe, mely képzés az élet-tapasztalatok hijján megadja neki egy nemét azon értelmességnek, mely a munkánál s munka közben felmerülő összeütközéseknél, a világgal szemben is, támaszául szolgáljon részére, s őt e tekintetben is a férfi mellé emelje.

Vizsgáljuk meg: jogosak-e az erre célzó törekvések; s nem ütköznek-e a természet rendje által a nőre kiszabott hivatásokba?

A mint már említettem, legezelszerűbb lesz azon országokon tekintenünk végig, hol az ilyenmű mozgalmaknak már bizonyos vívmányokat sikerült kinyerniök; számba véve e mozgalmak indító okait is. Azután tekintsük meg a nők különböző helyzetét a gyakorlati életben. Harmadszor, az iméntit tudomásul véve, próbáljuk kideríteni: jogos-e ezen mozgalom; s a mennyire ily szűk keretben lehet, tisztázzuk: kiket, mily állású nőket neveljünk hivatásszerű munkára? Negyedszer, vizsgáljuk meg: mily nemű munka végzésére képesíthetők, az ő tehetségeik, nemi sajátásai — s egyelőre jelen helyzetök számbavétele mellett? S végül: mily intézkedések teendők a cél elérésére?

*

Vegyük legelőször Észak-Amerikát, mely azon országok közül, melyek a női haladás zászlóját megragadták, tőlünk minden tekintetben a legtávolabb esik.

A mozgalom itt az északkeleti államokban indult meg, hol talán éppen annyi nő van önnfentartásra utalva, mint nálunk Európában, a miért Anthony Stanton Erzsébet asszony, több elvtársával 1848-ban New-York Seneka Falls városkájába egy női gyűlést hívott össze; mely vezérelvül azon határozatot mondta ki, hogy az emberiség egyik része — ugyanazon felelősség s ugyanoly nagy fontosságú kötelezettségek mellett — a másik, a testileg erősebb félnek jogaira is igényt tart. — Látjuk, hogy itt mindjárt elején politikai színezetet nyert az ügy.

Történelmi tény az azonban csak akkor vált, midőn 1870-ben annak képviselői a washingtoni fehér házban összegyűlt képviselő-választmány előtt tartott hathatós beszédben meggyőző okokkal adák elő a nőnem politikai egyenjogúsága iránti követeléseiket. Erveik között a legnyomatékosabb a négereknek adományozott szavazatjog volt, melyre semmi ellenvetés sem

tétethetett, mert a nők csak nem tekintethettek csekélyebbeknek a volt rabszolgáknál.

Ámde daczára annak, hogy azok a kik 1848-ban a gyűlést egybehívták, a főszmét illetőleg máig is egy elvet vallanak, tagadhatatlan, hogy közöttök a kivitel módozataira s részleteire nézve meghasonlás állott be, mert egy része aggodalmat keltő túlzásokra ragadtatta magát, mely iránynak követése ellen a józanabb gondolkodásúak meggyőződése tiltakozék.

Mind két fél máig is nagy számú hirlapot tart fenn, melyek az általános sajtó ellenzékeskedése és ellenségeskedése daczára tevékeny képviselői és harcosai a női jogegyenlőségnek. Fokozza a küzdelem ez elkeseredettségét még azon körülmény is, hogy e lapokat nők szerkesztik s munkatársaik is nagy részt nők, kik azonban korántsem mind hivei ez elveknek, a miért már e jogegyenlőségi küzdelmek elnyomására is létezik közlöny.

A mű, melyből e pár adatot szedtem, 1872-ben látott napvilágot; s azért részleteiben túlhaladott álláspontot tüntethet fel. De ha az egyesült államok egyes államoescái már akkor is a vitatott ügy javára nyilatkoztak s a nőket már is némely községi hivatalokra jogosultaknak tartották, és pl. békebírókúl, esküdtekül alkalmazták: a folytonos surlódás máig bizonyly már jobban tisztázta az ügyet. Sőt mondhatjuk, meg is érlelé annyira, hogy míg a nők eddig lelkészek, ügyvédek, orvosok, sőt kissőbb államhivatalnokok lehettek, a közelebb lefolyt évben már azon határozat hozott, hogy tőlük a férfiakkal egyenjogúan a magasabb államhivatalok viselése sem vonható meg.

Ily szabadon gondolkozó országban, mint Amerika egyesült államtömbbe, az ipar és kereskedelem sem maradhatott elzárt tér a nők előtt, kik ott még a durvább mesterségeket sem vetik meg, mert pl. még nőkövások is vannak köztük. (Nem állhatom meg mosolygás nélkül, midőn képzeletben magam elé teremtem a nőkövácsot: nagy csizmákkal, bőrköténnyel — a főkötője is bőrből van-e? — feltürt újjakkal; midőn látni vélem, hogy ragadja meg nagy, durva, kormos markával a nehéz pörölyt; hogy dagadnak ki kormos és az izzó vas fényétől megvilágított arczán, karján a nagy súly emelése alatt az erek!)

Alkalmazták még a nőket a napi sajtó irodáiban, a távirda s postahivataloknál; s ez utóbbiak javának nagy részét nők kezelik. Nagy számmal alkalmazza még a kormány őket az állami pénztárnál; különösen a kiadott s újra befolyt jónyok (bonds) kezelésénél.

Amerikában főleg sok tanítónő van. S nemcsak nem akadékoskodik Amerika a nőknek a tudományok minden ágában való kiképeztetésén; hanem minden nehézség nélkül, bizvást alkalmazza még fuiskolákban s bármely tudományág tanítására is őket. És e tanítónők fáradozásai minden tekintetben igazolják a bennök helyezett bizalmat.

Azért nyitá meg ma már Amerikának csaknem minden egyeteme csarnokait oly nők előtt, kik magukat tudományos pályára akarják kiképezni, míg elleinte úgyancsak konokúl zárva tarták előttük azokat. Volt eset reá, hogy hallgatóik közé fölvtették ugyan őket, de megtagadták a női orvostan hallgatóktól a kórházak látogatása jogát, — így zárván el előttük a gyakorlati kiképzés lehetőségét. Könnyű volt a gazdag Amerikában e bajon segíteni! Egy, csakhamar eszközölt gyűjtés által 1853-ban egy női és gyermek-kórházat alapítottak, honnan azóta igen sok értelmes ápolónő került már ki.

Iskolája is sok van Észak-Amerikának, melyek különösen a női magasabb képzés- és általában a nők sorsának javítása czéljából alapítottak és tartatnak fenn. Legjelesebbje a Vassar-Collège, melyet $\frac{1}{2}$ millió dollárral New-York Pongkeepsie városkájában Vassar Matthew alapított s mely a lehető legtökéletesebb mintája az akár leányok, akár ifjak számára berendezendő, ily nemű intézeteknek.

A mint tehát látjuk, Amerika nemcsak a nők politikai jogegyenlőségét vitatja, hanem neveltetésök tényezőiről sem feledkezik meg.

Célszerűeknek bizonyúltak-e mind e törekvések, vagy nem, — s akár igen, akár nem, mily mértékben ilyenek vagy olyanok: ennek megítélésére még nem jött el az idő. Ma csak azt mondhatjuk e viszonyok figyelmes szemlélőjének, hogy ne feledje, miszerint azokat a fejlődés e magas fokára ily rohamosan az segíté, hogy a nyugoti államoknak a keletiekkel szemben éppen megfordított az aránya a nőnem népességében. De ezen nem előnyös körülmény mellett még azon igyekezet is, hogy az oda kivándorlottak kivándorlásuk helyén mielőbb otthont, családot s végre államot alkothassanak; mi az előnyben lévő nőnem követeléseire csak kedvező eredményt szülhetett, az anyagi gondoktól ment északnyugoti államokban.

Reánk az egész a zajért, a túlságokért, melyekkel e küzdelmet víják, a természetellenes kellemetlen benyomását teszi. Mi az amerikai u. n. emáncipált leányt — szeliden szólva — szerénytelennek; az emáncipált nőt nőietlennek s az emáncipált anyát emberetlennek, kegyetlennek tartjuk.

Tehát Amerika példáján nem óhajtunk okulni.

(Folytatjuk.)

A hazugság javítása.

Azok közt a hibák közt, melyek a gyermeki léleknek többnyire homálytalan egén feltűnni látszanak, kétségen kívül első helyen áll a hazugság. Ez az a hiba, mely leghamarább kap lábra, legmélyebben ver gyökeret a gyermeki szivben.

A gyermek, vagy azért, hogy jónak láttassék, hogy

becsületesnek képzelje mindenki, vagy hogy a büntetés alól magát kivonhassa, azon van, hogy hibáját eltakarja és hazudik. A bűnös ajkán mindig ott lebeg a hazugság daemona s gondosan igyekszik a lélek szenyfoltjaira eltakaró fátyolt vonni, — szóval: a gyermek a hazugságot oly védő sáncnak tekintti, mely mögé szükség esetén bizton vonulhat. Nem csoda tehát, ha e mentő eszköz a gyermeknek korán megszokott természetévé válik; később pedig oly jellemet fejleszt, mely nemcsak nagyobb kihágások s néha bűnök elkövetésére is képes; hanem egyúttal a jó barátok békéjét, a családok nyugalma, a társadalom jólétét is megzavarhatja s veszélyeztetheti, — szóval kiforgathat minden szépet, nemest és jót eredeti irányából, biztos haladásából.

Nem lesz tehát felesleges: egy kissé részletesebben foglalkozni ezen emberi hibával s pár szóban megemlékezni arról, hogy miként lehetne a gyermeket belőle kiragadni, tőle megmenteni.

E célból vizsgáljuk legelőbb is: mi által ébred föl és miként fejlődik a gyermekben a hazugság?

Oly kérdés ez, melyre sok jeles ember adott már feleletet. Vannak ezek közt olyanok, kik e rossz eredetét is abban látják, hogy az ember hibával, gyarlósággal jön e világra. Spencer azt mondja: „Az az általános elfogadott eszme, hogy a gyermekek ártatlanok, a míg rosszak tudását illetőleg igaz, addig másrészt a rossz hajlamokat tekintve teljesen hamis.“ Hasonló értelemben szól Montesquieu s mások, míg némelyek minden emberi rosszat és jót a szokás és nevelés eredményének tartanak, alapelvül azt állítva fel, hogy „minden jó, mi az anyatermészet műhelyéből kikerül. B. után mondja ez ellen Mihályi: „Amaz állítás semmivel sem volna jobb, mint lenne pl. az, ha valaki állítná, hogy a dinyemagban mindazon inda, levél, gyümölcs, mely belőle kinő — kicsinyben előképezve van.“*)

Ezen különféle s egymással homlokegyenest ellenkező állítások közül egyiket sem fogadhatjuk el feltétlenül. Az igazság a paedagogus előtt a kettő közt tűnik fel. Ugyan is, azt tapasztaljuk, hogy a gyermek fogékonyságot hoz már születésével magával a jóra és rosszra egyaránt; mindkettő azonban csak a közvetlen hatások, viszonyok és a reájok kedvező befolyással lehető állapotok közt fogamszik meg és fejlődik időről-időre az emberi lélekben. A fogékonyságból nővi ki magát a hajlam, ebből az erős kívánság, mely végre szenvedélylyé fajul.

Ily szempontból tekintve, a hazugság első csiraképzőjéül a példaadás tekinthető.

És fájdalom, a legtöbb családi kör belvilága szomorú képét tárja fel e tekintetben is a hibás nevelési rendszernek!

*) Bizony ezt az újabb természet vizsgálók nem is találják képtelennek!

A szülők gyakran hazudnak a gyermekek jelenlétében; és pedig hazudnak igen szokszor a nélkül, hogy avagy csak sejtelenként is élne bennök a tudata annak a káros hatásnak, melyet ez által az ártatlan lélekre okoznak. Számos család van, főleg a középső és alsó osztályban, melyek körében ez a rossz példaadás kisebb-nagyobb mértékben, mondhatni, általános divat.

Csak egy pár esetet jegyzünk fel.

A legelső osztályban, a napszámosok között, gyakran megtörténik, hogy a szülők valamely kigondolt hazugsággal folyamodnak másokhoz segélyért, élelemért; sőt később gyermekeket küldik egy-egy betanított hazugsággal kéregetni házról-házra; míg mások ezen szülők közül elkövetett rossz tetteket hazugsággal igyekeznek az igazságszolgáltatás elől elvonni, eltitkolni. A módosabb osztályok tagjai végre is megunják a sok házalást s a kéregetőket néha azzal utasítják el: hogy nekik bizony elfogyott az adnivalójuk. Néha éppen gyermeküket utasítják arra, hogy mondja meg a tolakodónak: nincs most itthon a tata, vagy a mama. Meg is mondja, pedig jól tudja, hogy otthon vannak biz azok. Másoknál meg a hiúság nem engedi, hogy a szegényedés nyomai idegenek előtt is feltűnjenek, s azért a kölcsön kért tárgyak, mint házi tulajdonok mutattnak be. Hányszor nem fordul elé, hogy egy-egy fősvérv a segélyért folyamodó vendégétől csinosan kigondolt hazugsággal igyekszik megszabadulni. Sőt azaz eset sem ritka, hogy az anyának és atyának éppen egymás előtt is van némi eltitkolni valójuk. Ilyenkor egy kis hazugság nem árt a jó békességért; hiszen már példabeszéddé vált: a tisztességes hazugság nem véték!

De nemcsak a szülők körében, hanem a cselédek között is gyakran lát a gyermek rossz példát. Hányszor nem hibázik a cseléd, hányszor nem tesz kárt, melyért feddésre s néha kártérítésre is számíthat? Ilyenkor rendesen hazugsággal menti magát a „jámbor,“ sőt a kis urfik és kisasszonykák, kik majd mindenütt jelen vannak s így csaknem mindent tudnak — kapnak a cselédektől ígéretet, hízogó beszédet s ki tudja, mi mindent, hogy tanuskodjanak a hibás ártatlansága mellett.

Igy van ez a baráti körben is. A gyermek-pajtások igen sokszor követnek el csint, melyet eltitkolni szeretnek a szülők előtt. Példájok aztán megtermi gyümölcsét a félre vonuló pajtásban is. Néha a tervező hős biztatja tártózkodó barátját: csak bátran, jer velünk, úgy sem fogják megtudni! Így adnak egymásnak rossz példát s vonják maguk után az addig még ártatlan gyermeket is a rosszra szokottak.

Ily viszonyok között nem csoda, ha a gyermek ártatlan lelkébe korán gyökeret ver a hazugság mérges dudvája.

De nemcsak példaadás által származik a hazugság, hanem szigorú fegyelmezés által is.

Némely családnál „szigorú régulában tartják“ a

gyermeket, azaz szigorú fegyelmezést alkalmaznak vagy kell, vagy nem, rájuk.

Ezen nevelési rendszer, mely az okszerű, tapintatos nevelést szokta helyettesíteni — mindenütt szokásos, hová a jobb nevelési módszer sugarai még nem hatottak el. S pedig — fájdalom — az ilyen családok száma éppen nem csekély!

Minden szülő óhajtja, hogy gyermeke jó legyen, de a legtöbb családnál hiányzik az ismeret: helyes taktikával vezetni és jóra irányítani a fogékony gyermeki lelket. Az ilyen szülők aztán járatlanságukat — hogy ne mondjam — tudatlanságukat mindannyiszor büntetés, vessző által igyekeznek eltakarni.

Minden kis gyermeki csinyt, pajkosságot, kihágást, melyek legtöbbször nem egyebek, mint az élénk és folytonosan mozgó gyermeki kor természetes kinővései, de melyeket legtöbbször az idő letöről, kemény büntetéssel akarnak kiirtani a gyermekből. Felállítják a szabályt, kiadják a parancsot, s jaj annak, ki ezen határvonalon túllépik.

Ezen szülők tehát azt akarják elérni gyermekükkel, hogy ez is, mint egy meglelt korú ember, úgy viselje magát; órákig üljön oly csendesen, ne beszéljen senkivel, foglalkozzék mindig komolyan, lármás játéknak, csintalan nevetésnek, élénk mozgáznak legkissebb jelét se adja.

A ki csak némileg is ismeri a gyermeki természetet, minden komolyabb okoskodás nélkül is belátja, hogy itt a gyermektől lehetetlenséget kívánnak a szülők; éppen azt tagadják meg tőle, a mi őt gyermekké teszi, s a mi nélkül soha senki sem lett valódi ember. Igen természetes, hogy a gyermek, ki még vágyain, s önmagán uralkodni nem tanult meg s korának természetét levetkezni képtelen, igen sokszor átlépi a szülői parancsot, s önkaratán kívül is teszen olyas valamit, a mi magában ártatlan dolog ugyan, de a szigorú szülők szemében már hiba, főleg azért is, mert áthágta a parancsot, tehát „szófogadatlan“ „engedetlen“ — legalább a mint a szülők szokták mondani. — Kap is ezért büntetést, sőt szerencsés, ha legalább az első alkalommal a verést kikerüli; a mi azonban nem kérik sokáig, mert az első hibázást második, ezt meg harmadik követi, — a mint hogy ily rendszer mellett s ily körülmények közt nem is ez lehet másképp. De mondanom sem kell, hogy az így büntetett gyermekben a lehangoltság, elkeseredés napról-napra fokozódik; míg végre szerencsétlennek érzi magát, a szülőit ellenségeinek tekinti s irántok minden bizalmát elveszti.

Lélektani igazság, hogy minden rendkívül nyomasztó állapot, mely az emberre elviselhetlen terüvel tehezedik, a szabadulás gondolatát, vágyát költi fel a hatalma alól szabadulni akaróban. Ilyenkor az elme találékonyvá lesz, s nem egy eset van arra, hogy a szabadulni vágyó oly éleselműségnek adta már tanújelét, melyet rendes körülmények között soha sem ta-

pasztalhattunk volna részéről. — Elég példát adnak erre a börtönök.

Egészen természetes tehát, hogy ehhez a mentő horgonyhoz folyamodik a gyermek is. Gyenge s alárendelt helyzeténél fogva ellentállásra nem gondolhat, de önkénytelenül ragadja meg az-az ösztön, hogy a lehető esetekben hibáját eltitkolja, azért mást tegyen felelőssé, szóval: hogy ártatlanságát bebizonyítsa s így kerülje ki a kemény büntetést. És ha e fogás egyszer sikerült, s ha ez az első esetben kisegítette a bajból, később mindannyiszor fogja alkalmazni, valahányszor feje felett lebeg a büntetés Damokles kardja.

Igy lesz a gyermek önkaratán kívül, egyedül a szülők bánásmódja következtében, hazuggá. A léleknek első felébredt törekvését vágy, ezt pedig tett követi, s ezek többszöri ismétlődése által a hiba az egyén szokásává, második természetévé válik; és kész a hazug ember, a társadalom salakja, az emberiség terhe, melytől a jobb és nemesebb érzés undorral fordul el.

(Befejezése következik.)

Bartha Béni.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

Felirat az országos szövetség ügyében.

A III. egyetemes tanító-gyűlés végrehajtó bizottsága ez ügyben a következő feliratot intézte a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr ő nagyméltóságához:

(Befejezés.)

Mi oka lehet tehát annak, hogy a magyarországi tanító-egyletek szövetségének alapszabályai a kormány által megerősítve nem lettek?

Nem akarjuk feltételezni, Nagyméltóságú ur, hogy a magas miniszterium kebelében még uralkodnék azon múlt századi felfogás, hogy a tanítónak saját ügyével törődnie nem szabad, s egész működése csak a gépies tanításban állhat. Nem tételezhetjük fel ezt oly korban, midőn megalakultak az ügyvédi-, ipar- és kereskedelmi kamarák, midőn a szakvélemények meghallgatását maga Nagyméltóságod oly sok alkalommal szükségesnek állította, s oly korban, mely megszokta, hogy a néptanítókkal szemben új és új követelésekkel álljon elő s őket a nemzeti művelődés előharczosainak tekintse. Azok a művészek, orvosok, ügyvédek, kereskedők és iparosok, kik a tanácsülésekben, kamarákban s testületekben saját társadalmi osztályuk közös ügyeiről tanácskoznak, elhanyagolják-e ezáltal saját ügyeiket? Ellenkezőleg. Minden társadalmi osztály működése emelkedik és jelentékenyen javul ily közös kapcsolételek folytán s ezért igyekeztek mindnyájan ily közös testületeket létesíteni. Egyedül a tanítóknak legyen ez megtiltva? A tanítóknak, kik a jegyzőkkel

együtt egész nemzedékek sorsának intézői, kiknek vállaira súlyosabb és következményeiben fontosabb felelőség hárul, mint legtöbb más testületre? Bizony határozottan a reakció s a műveltség hanyatlásának eszközévé süllyed az, ki ily elveket és eszméket akar a régi időkből meghonosítani, ki azt akarja, hogy a tanító ne gondolkozzék saját ügyéről, ne avatkozzék abba, mit a gyámkodó hatalom kegyesen elébe ír, s maradjon meg a törvények és szabályrendeletek nyomán, végezze dolgát iskolája négy fala között, elfeledvén, hogy ő is ember. Szerencsére, e múlt századi felfogás képviselői ma már kihalóban vannak s mi bizunk benne és Nagyméltóságodnak más téren kifejtett működéséből következtetve hisszük, hogy a magas vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban ez ősi iránynak uralgó hatalma nem lesz soha. . . .

Avagy talán a szövetség alakja ellen lehet a miniszteri leiratnak kifogása? Nem tudhatjuk, mert erről nem szól, de egyelőre tételezzük fel. Igaz, lehetett volna, hogy egy új tanító-egyesülettel legyen több s megnyugodtunk volna benne, hogy a központi tanítók működjenek a vidékiek nevében, felkeltve magok ellen a gyanakodást kartársaikban s megbénítva azon nagy szellemi erőt, mely annyi ezer tanító közreműködésétől várható. De mi ezt nem akarhattuk. Egyeselési törekvésnek papírra írva elegendő az említett 1872-iki szabályrendelet; ideje volt most már oly intézményt alkotni, melytől gyakorlati eredményt lehet várni, mely valóban hatásos erkölcsi testület legyen s áldásos működése körébe lassanként az összes magyarországi tanítókat bevonhatja. S valóban a szövetségi eszmének mi sem állott ellene. Még 1876. nov. 20-án 53184 sz. a. hagyta helybe a belügyminiszter az országos magyar daláregyesület alapszabályait, melyekben a szervezet csaknem ugyanazon szellemben volt megállapítva, mint a magyarországi tanító-egyletének alapszabály-tervezetében s 1879. okt. 28-án 45,950 sz. a. megerősítette az „országos tűzoltó-szövetség” szintén hasonló alapszabályait, tehát csaknem ugyanazon napon megadta a tűzoltóknak ugyanazt, a mit a tanítóktól megtagadott. Avatkozott-e valaha tanító-egylet tisztán politikai dolgokba, hangzott-e ez egyletekben államellenes törekvés, mely ezen eljárást némileg indokolná, s nem épen ellenkezőleg a tanító-egyletek erélyes s buzgó működésének lehet köszönni több nagy fontosságú társadalmi mozgalmat s köztük a magyar nyelv terjesztését?

Valóban nem értjük, Nagyméltóságú miniszter ur, a belügyminiszteri rendeletének okát és célját. Külföldön nagy sikerrel működnek a tanító-egyletek szövetségei, Ausztriában is alakulóban van és sehol sem történt, hogy a kormány meggátolja a tisztán tudományos s humanisztikus irányú törekvést, sőt mindenütt elősegíték azt, mivel a tanító-egyesületek szövetsége a köz- okt. kormány működését mindenkor elősegíti.

Mi a nem kellően informált belügyminiszter ellen tisztelettel apellálunk Nagyméltóságodhoz, ki már hivatalánál fogva is a tanítók gyámja s leghűbb barátja tartozik lenni s kérve kérjük, ne engedje meg, hogy a magyar tanítóóság hasztalan várakozva, igaztalansággal vádolja a kormányt, s az egyes országgyűlési képviselőket szólítsa fel ügyének pártolására a hatalom ellenében?

A szathmárvidéki tanító-egyesület már megtette ez irányban az első lépést. Nekünk, kik főképp a magyarországi tanító-egyesületek szövetségének létesítésére vagyunk kiküldve, e lépést megakadályoznunk nem lehet, különösen mivel meg vagyunk győződve a szövetség üdvös voltáról s hogy annak létesülnie előbb-utóbb szükséges. De éppen azért, mert az ügyet oly fontosnak tartjuk, kérve kérjük Nagyméltóságodat, legyen szives a másolatban ide mellékelt belügyminiszteri rendeletet kegyes figyelmére méltatni s legalább annyit kieszközölni, hogy felterjesztett alapszabálytervezetünkben jelöltessenek ki azon pontok, melyeket a kormány megváltoztatni óhajt, hogy a tanító-egyesületek képviselőinek talán husvétkor egybejövő értekezlete a tervezetet ily módosításokkal ellátva megerősítés végett ismét felküldhesse.

Ismerve Nagyméltóságod buzgalmát a hazai közoktatás-ügy iránt, nyugodtan terjeszük fel kérvényünket s reméljük, hogy az meghallgatást fog nyerni. Különben maradtunk kiváló tisztelettel.

Budapesten, az egyetemes tanító-gyűlés végrehajtó bizottságának 1880. jan. 29-én tartott üléséből.

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgálói:

Lakis Vendel, s. k.

Somlyai József, s. k.

a III. egyet. tanító-gyűlés végrehajtó bizottságának elnöke.

a III. egyet. tanító-gyűlés végrehajtó bizottságának titkára.

A kolozsmegyei tanító-testület központi köre működéséről.

Körünk f. évi február hó 26-án tartotta meg Kolozsvárt, az állami tanító-képző helyiségében, idei I-ső rendes közgyűlését.

Ez alkalommal nyilvános tanítást tartott, az említett képző intézet gyakorló iskolájában, Gazsi József gyak. isk. tan. Tananyag: az V-ik oszt. a szögmérő ismertetése, a négyzet és téglány területének kiszámítása; a VI-ik osztálynak a dülény, dülényded és ferdény területének kiszámítása. — A szokásos bírálat után a tanítás sikerültnek nyilvánított.

Ezután vette kezdetét a tulajdonképpeni gyűlés. Benedek József köri elnök csinos meynyitó beszédében figyelmezteti a tagokat, hogy terhes munkásságuk díját ne anyagi jutalmazásban és kitüntetésben keressék, ha-

nem azon benső öntudatban, mely önmagát jutalmazza meg. — A fargysorozat szerint ezután a kör tisztviselői választattak meg, és pedig elnöknek egyhangulag ismét Benedek József, jegyzőnek Rieger Imre.

A választás után Kozma Józsefné, a tanítónő képző rendes tanárnője, tartott felolvasást a „Női ügyről”. Az a szerencsés körülmény, hogy lapunk olvasói más rovatban teljes szövegében ismerkedhetnek meg e kitűnő értekezés tartalmával, felment a további részletezéstől; itt csak azt kell megemlítenem, hogy a jelen volt hallgatóság kiválóan megérdemelt éljenzéssel tolmácsolta köszönetét a derék tanárnőnek, a kör pedig jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a sok gonddal egybeállított tanulságos értekezésért.

E felolvasás után az idő előrehaladottsága miatt a gyűlés folytatása d. u 3 órára halasztott.

Ekkor Benedek Áron tanítónő-képző int. tanár tartott szakelőadást a látásról. A tanulságos szóbeli előadás érdekét a bemutatott képek, eszközök és kísérletek csak fokozták. Előadónak a kör jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

Néhány pernyi üdítő szünet után Kozma József, a helybeli tanítónők képző igazgató tanára, terjeszté elő a következő vitatételt: „Az osztatlan népiskola jogsultsága mellett és ellene felhozható érvek, gyakorlati és nevelés-oktatástani szempontból.”

Bevezetésében az osztatlan népiskola keletkezésének történetét vázolja. Ismerteté az osztatlan iskolák különböző neveit és rendszereit s ezeknek a különböző államokban való elterjedéséről kicsinyben is világos képét nyújtja. Szólt a Bell-Lancaster-féle rendszerről, a dán 3 csoportos iskolákról, melyekben a tanítók működését ugynevezett monitorok (arra való tanulókból kiszemelt felügyelő segédek) is támogatják, a szász félnapos iskolázási rendszerről, végre a svájci s minálunk is elterjedt 6 korosztályos, osztatlan népiskoláról.

Ezután külön-külön tárgyalá az egyes rendszerek előnyeit s hátrányait.

Igy a Bell-Lancaster rendszer mellett felhozá, hogy kevés költséggel is sok növendéket részesíthet oktatásban. A tananyag könnyebben osztható be, a fokozatosság elvének figyelembe tartásával; mert több a csoport, a nagyobb növendékek nincsenek egyhangu csendes foglalkozásra utalva. — A monitorialis rendszer fejleszti a szeretet érzetét stb.

Ellenei támadásai közül felemlíté, hogy a monitor-rendszer nem öntudatos, mert e mellett gyakran csak vak vezet a világtalant. Methodikai oktatásról itt szó sem lehet, csak dressuráról. A monitorok nem hathatnak a növendék erkölcsi képzésére, mire csakis szakavatott s tapintatos nevelő-tanító képes stb.

A szász félnapos iskolázási rendszernek — mely szerint délelőtt az osztályok egyik fele, délután pedig a másik része szokott feljárni a tanodába — előnyei, hogy a tanító egyszerre kevesebb osztállyal foglalkozik.

Igy a tanítás könnyebb és sikeresebb is lehet, mert az egyes osztályokkal egy folytában huzamosabb ideig foglalkozhatik a tanító.

A fegyelmezés is könnyebb s biztosabb. A tanítónak nem kell annyi magánfoglalkozást adnia.

A gyermekekre nézve egészségügyi szempontból előnyösebb, mert az egyes osztályok nem ülnek annyit a tanodában, mint az egész napos rendszer mellett. stb.

E rendszer hátrányai: a növendékek kevesebbet tanulhatnak, mert igen sok a szünet; pedig faluhelyt a munkaidő alatt különben is sok szünetet kell adni. A tanítót kifárasztja, mert délelőtt s délután egyaránt 3—3 órát kell tartania. A délután jövő csoportnak nehéz elméleti tárgyakat kell tanítania, pedig ebéd után az elme sohasem oly fogékony, mint a reggeli órákban, stb.

A dán osztatlan iskola előnyét, mivel a gyermekek ott is 6 osztályba ugyan, de csak 3 csoportba vannak osztva, abban jelzi, hogy a tananyag kevesebb, s így a tanító könnyebben foglalkozhatik; továbbá a növendékeknek nem kell annyi magánfoglalkozást készítniök stb.

Hátránya, hogy e rendszer mellett minden második tanév csak unalmas és lélekölő ismétlésből áll. Igy a 6 osztályos rendszer csak névleg van meg, de valóban nem kivihető, mert pl. a tanító az I. csoport b. osztályával, mely már tud olvasni, az a. osztály kedvéért nem kezdheti elől az írva-olvasást. A tanítás hézagos, mert a 2-ik, 4-ik és 6-ik, azaz az ismételő osztályokban, alig van valami haladás.

A svájci, azaz a mi nálunk is elterjedt osztatlan népiskolának előnyére, melyben minden tanévvel más korosztályba lép a növendék, s így a 6 évig tartó elemi iskolai tanfolyamnak megfelelőleg 6 korosztály van — a következőket hozhatni fel: csak így lehet egy tanítóval tűrhető eredményt mutatni fel, mert minden osztálynak határozott tananyaga van; nincs meg az évekig tartó ismétlés. A magán foglalkozások önmunkásságra szoktatják a növendéket.

A tanítónak, mivel 6 évén át vezeti ugyanazon növendékeket, bő alkalma nyílik azok egyediségének tanulmányozására; könnyebben fegyelmezhet, biztosabb a nevelői hatás.

A tanítás bár lassu ugyan, de folytonos és hézag-talan.

Az osztatlan népiskola azonban csakis a következő feltételek figyelembe vételével érheti el célját: A tanterv legyen szűkebb körű mint az osztottban, pl. a mértan, természettan, alkotmánytan mint külön tantárgy kihagyható. Az osztatlan népiskolák tanítói a lehetőleg jobban díjaztassanak, hogy így a legjobb tanítók működjenek bennök.

A tanító, a mikor csak lehet, vonjon össze több osztályt s foglalkozzék velük együttesen.

A csendes foglalkozás anyaga a lecketervebe előre vétessék be. Az elvégzett dolgot mindig nézze át a

tanító. A tanítási idő legyen észszerűen felosztva. A kisebb növendékek d. e. 10-kor hazabocsáthatók. — A szükséges eszközök előre előkészítendőek. — A felsőbb osztályok növendékei segédkezésre felhasználhatók.

Végül megemlíti az előadó, hogy az osztatlan népiskola ellen felhozzák, hogy a tanító elforgácsolja erejét; nem hathat eléggé nevelőleg; nem fegyelmezhet jól. Aztán e rendszer mellett könnyebben elvesztheti munkakedvét, lelke rugékonyságát stb.

(Befejezése a jövő számban.)

IRODALOM.

A „Magyar Tanügy“ c. tudományos és közoktatási folyóirat IX. folyamának (az 1880-kinak) I. füzeté, 5 $\frac{1}{2}$ 8 r. íven, a következő tartalommal jelent meg. I. Érté-
ke z é s e k : 1. A philosophia az utolsó (Miért nem utóbbi? vagy legközelebb múlt?) 40 évben; Lotze göttingai egyet. prof. után. 2. A történeti fejlődés útja, írta dr. Kármán M. 3. Milton mint paedagog; Stern Alfred „Milton und seine Zeit“ c. könyve nyomán, Angyal Dávid. II. Az Irodalom rovatában 4. dr. Kont Ignác megérdemlett elismeréssel ismerteti Sophoklesnek Csiky Gergely fordította Tragoediáit, mire 5-nök következik Kónig Gyula kemény hangú nyílt levele a szerk.-hez „A matematika virágzásáról — Nagy-Körösön c. a., mely tulajdonképpen antikritika a „Prot. Egyh. és Isk. Lap. B. jegyű bírálója ellen, kit azonban az antikritikus ugyanakkor, mikor „az irodalmi tisztességről leekét tart ellenfelének, nem áll „az igazi lángész túlságos szerénységé“-vel, pusztán combinatoria, nevén nevezni, s egyúttal az ő személyében egyik jobb hírű, hazai tanintézetünket is megtámadni.*) A füzet III. rovata Közoktatási Szemle, s ez a következőket hozza: 6. Gymnasiumaink új szervezése. Utasító észrevételek a földrajz tanításához. 7. Az angol polgári oktatás; ford. francziából . . r. 8. A népiskolai oktatás módszere a párisi közkiállításán. Th. Braun után. A Vegyes rovat érdekes élet- és egészségügyi tudnivalókat nyújt, „A gyermekek szervezetének különböző korban való fejlődéséről.“ Ezek után van még 2 rovat: a „Hivatalos“ és a gyönyörű hangzású — „Könyvészet“ — E folyóiratot dr. Kármán Mór szerkeszti, s az Eggenberger-féle könyvkereskedés adja ki Budapesten. Előfiz. ára egész évre 6, s félévre 3 frt. Ajárljuk a középiskolák és tanítóképzők figyelmébe; s még melegebben ajállanók, ha az a sajátos „Nyílt levél,“ vagy ennek legalább az a bizony meg nem okolható támadása elmaradt volna.

Igérletünk szerint ezennel közöljük a Magyar Paed. Szemle eddig megjelent füzetéi tartalmát. A I. (a januári) ezeket hozta: 1. Az iskola én vagyok (Simay István aradi polg. isk. igazg. phototypogr arcképével s életrajzával) Rill I.-tól. 2. Esmék a nemzeti nevelés köréből. Írta dr. Gööz József, 3. Magyarország egyik minta-iskolája (a dobsinai közs. népiskola) ismertetése dr. Kerékyártó Elektől, a szerk. intézett levélben. 4. Válasz e levélre a szerkesztőtől. 5. Pestalozzi legfőbb tanítási elve, Zsengeri Samútól. 6. Emberhez egyedül méltó párba (a szellemi), dr. Márki Józseftől. 7. Irodalmi kalauz. 8. Tanfelügyelők jelentései a népisk. állapotáról.

*) Furcsa időket élünk!

A szerk.

9. Könyvészet. (Itt is e fatalis cím! Miért nem akarják annak nevezni, a mi — könyvjegyzéknek?) 10. Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma. 11. Tanügyi havi kronika. 12. Szerk. mondanivalók. A II. (febr.) füzet ezekből áll: Az egyház „milliói“. (de lelkei számára s nem pénzére értve) és a népiskola, Rill Józseftől (Péterfy Sándor arcképével s életrajzával). Magyarország híres férfiai és az iskola, Lederer Ábrahámtól. A boldogság útja (Vertán „Hagyatékomban fiaimnak“ c. műve ajállo ismertetése), dr. Gööz Józseftől. Az Eötvös-alap (ismertetése s felhívás a pártolására. Bár ne hangzanék el!) György Aladártól. Egy felmelegített régi indítvány (ugyancsak az előbb említett alap pártolására) Göbel János Györgytől. Cél, eszköz és missió (Nyílt levél a szerkhez. vállalata üdvözléséül) Bánfi J.-tól. Ezek után következnek az előbbi füzet ismertetésében 7—12 sz. a. elősorolt rovatok, melyek legtöbbször valóban nagy szükségünk volt. Végül 4 lapra terjedő mellékleten a sajtó ítéletét közli Szemléjéről a szerk. kinek midőn vállalata felkarolásáért gratulálunk, egyszerűen mind ajálljuk a figyelmébe, hogy fogadjon melléje egy jó magyar correctort. Hogy miért? — Megmondta már az Erd. Prot. Közlöny s igazán mondta!

VEGYESEK.

Megilletődéssel s őszinte részvétellel vettük e gyászshirt:

Sz.-Keresztúri CSOMA ZSIGMOND,

kalota-szentkirályi állami tanító, ev. ref. kántor, a hű férj, önfeláldozó családapa, közkedvességű rokon és barát, boldog házassága 14-ik évében, 16 éven át fáradhatatlanul folytatott tanítói működése köréből élte delén, 41 éves korában kiragadva, múlt febr. hó 17-én este 8 óraker bevégezte földi pályáját. A fájdalomtól lesújtott özvegy s nyolc nevetlen árva elvesztette a boldogultban mindenét: a kenyérkereső férjet és édes apát. A jobb sorsra érdemes család ily veszteség után csak az örökké való, mindenható Istenben és a szíves emberbarátokban veheti minden bizalmát. Felejthetetlen pályatársunk temetése múlt hó 19-én d. u. 3 óraker mély részvét mellett ment végbe. Beszédet tartottak felette a templomban tiszt. Viski Zsigmond ur, a sírnál Csoma Péter b.-hunyadi tanító. Koszorút tettek koporsójára a b.-hunyadi tanító-kar, sogornője Lengyel Boldizsárné úr-asszony s Gámpé István és Viktor urak.

Nyugodjanak békén a kiszenvedettnek porai!

— **Meghívás.** A „kolozsmegyei tanító-testület“ bánffy-hunyadi köre f. évi március 20-án tartja meg II. értekezletét a b.-hunyadi áll. iskola helyiségében a következő tárgysorozattal: 1. Nyilvános tanítást tart Gagyi Sámuel b.-hunyadi áll. isk. igazgató és Ravasz György b.-hunyadi f. népiskolai tanító. 2. A központi választmány múlt évi november hó 29-én tartott ülése megbízásából kiküldött ezen vitatétel megvitatása: „Hogyan állítsa be a tanító az iskolai könyvtárt, (tekintettel a gyermekek és felnőttek olvasmányára) és mik teendői annak észszerű használata érdekében?“ Előadó: Bács György b.-hunyadi tanító. 3. Értekezés; felolvassa Szabó Lázár valkói községi tanító. 4. A jövő gyűlés helyének és idejének megállítása. 5. Indítványok tárgyalása. E gyűlésre úgy a tanító-testület minden tagja, mint a tanügy iránt érdeklődő közönség tisztelettel meghívatik. K.-Szentkirályon, 1880. március 4-én. Bihary István, köri elnök.